

ATEBE

Dinî Araştırmalar Dergisi
Journal for Religious Studies
e-ISSN: 2757-5616

ATEBE Dergisi / Journal of ATEBE

Sayı: 10 (Aralık / December 2023), 201-211

Dinler Tarihi Lisansüstü Sempozyumu-I, 8-9 Mayıs 2023, Ankara

Graduate Conference in History of Religions-I, 8-9 May 2023, Ankara

Rabia Kocataş

Arş. Gör., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Res. Asst., Social Sciences University of Ankara, Institute for Islamic Studies, Department of Philosophy and Religious Sciences

Ankara, Turkey

rabia.kocatas@asbu.edu.tr

orcid.org/0000-0002-7052-7647

ror.org/025y36b60

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Rapor / Report

Geliş Tarihi / Date Received: 21 Ağustos/August 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 18 Eylül /September 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık/December 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Atıf / Cite as: Kocataş, Rabia. "Dinler Tarihi Lisansüstü Sempozyumu-I, 8-9 Mayıs 2023, Ankara". *ATEBE* 10 (Aralık 2023), 201-211.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Rabia KOCATAŞ)

Yayıncı / Published by: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

**Dinler Tarihi Lisansüstü Sempozyumu-I,
8-9 Mayıs 2023, Ankara**

Öz

İlki düzenlenen Dinler Tarihi Lisansüstü Sempozyumu 8-9 Mayıs 2023 tarihlerinde Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi ev sahipliğiyle Ankara'da gerçekleşmiştir. İki gün süren sempozyum, selamlama ve ardından açılış oturumu ile başlamış olup çeşitli üniversitelerden gelen Dinler Tarihi hocaların katılımı ve 55 lisansüstü araştırmacının sunumuyla 11 oturumda tamamlanmıştır. Tebliğcilerin farklı alandaki özgün çalışmalarının yanı sıra açılış ve kapanış oturumlarında Dinler Tarihi alanında önde gelen hocaların Dinler Tarihi alanındaki çalışmalar ve sempozyum hakkındaki kıymetli değerlendirmeleri, katılımcılar ve dinleyiciler için önemli katkılarda bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Ankara, ASBÜ, Lisansüstü Sempozyumu.

**The Graduate Symposium for the History of Religions I,
May 8-9, 2023, Ankara**

Abstract

The first of the series of Graduate Symposia for the History of Religions took place in Ankara on May 8-9, 2023 hosted by Social Sciences University of Ankara. The symposium, which lasted for two days, started with welcome addresses and an opening session. It was completed in 11 sessions with the participation of History of Religions academics from various universities and the presentation of 55 graduate researchers. In addition to the original works of speakers on various topics, the valuable evaluations of the leading academics in the field of History of Religions about the studies in the field and the conference provided insight to the participants and listeners.

Keywords: History of Religions, Ankara, SSUA, Graduate Conference.

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından Yunus Emre Enstitüsü, Milet Nihal Derneği ve Türkiye Dinler Tarihi Derneğinin katkılarıyla birincisi düzenlenen Dinler Tarihi Lisansüstü Sempozyumu 8-9 Mayıs 2023 Tarihlerinde Ankara'da gerçekleşmiştir. Dinler Tarihi çalışmalarına destek olmayı, lisansüstü öğrencilere çalışmalarını sunma fırsatı vermeyi ve genç araştırmacıları hocalarla bir araya getirmeyi amaçlayan sempozyum, Türkiye'nin farklı şehir ve üniversitelerinden 55 genç lisansüstü araştırmacıyı bir araya getirmiştir. 2 gün boyunca devam eden program, açılış paneli ve kapanış oturumu hariç olmak üzere farklı konu ve başlıklara sahip 11 oturumda gerçekleşmiştir.

Sempozyumun açılış programı saygı duruşu ve İstiklal Marşı ile saat 9.00'da başlamıştır. Ardından Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Rektörü, Rektör Yardımcısı ve Diyanet İşleri başkanı selamlama konuşmalarını gerçekleştirmişlerdir. Selamlama konuşmalarını Rektör Yardımcısı ve Dinler Tarihi Lisansüstü Sempozyumu düzenleme kurulu başkanı Prof. Dr. Ali Osman Kurt

başlatmıştır. Başvuru sürecinde lisansüstü öğrenciler tarafından gösterilen ilgiye dikkat çeken Prof. Dr. Ali Osman Kurt, sempozyumun Dinler Tarihi alanına katkı yapması ve öğrencilerin araştırmalarını takdim ederek hocalarla bilgi alışverişinin sağlanması amacı taşıdığını vurgulamıştır. Sempozyumun gerçekleşmesinde katkısı olan Rektör Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan'a, üniversite ve birimlerine, düzenleme kuruluna ve Yunus Emre Enstitüsüne teşekkürlerini iletmıştır. Selamlama konuşmaları Rektör Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan ile devam etmiştir. Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan, coğrafya, kültürlerin ve kendi topraklarımızı bilmemiz için Dinler Tarihinin sunduğu bilgileri iyi öğrenmemiz gerektiğini dile getirmiştir. Genel olarak bütün alanlarda öğrencilerin daha derinlikli araştırmalar gerçekleştirmesi gerektiğini belirtti ve Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesinin bu bağlamda disiplinlerarası olarak proje bazlı çalışmaları teşvik ettiğini ifade etmiştir. Son olarak sözü olan Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş, İslam dünyasının hakikati ortaya çıkarma amacıyla bilgi üretme, güncelleme ve hayata rehber yapma konusunda daha ileri bir düzeye gelmesi gerektiğini vurgulamıştır. Dinler Tarihi alanının muhtevası sebebiyle Kur'an'la sıklıkla iç içe olan bir alan olduğunu belirtmiştir. Araştırmacıların araştırdıkları dinlerin tarihini, terimlerini, ilkelerini ve ibadetlerini ele alırken aynı zamanda hayata değer katabilme potansiyellerine de değinmeleri gerektiğini ve bu bağlamda o dinin ontolojik, epistemolojik, etik, estetik ve hukuki bakış açılarının da ele alınması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Selamlama konuşmaları sonrasında saat 10.00'da **açılış paneli** başlamıştır. Prof. Dr. Ali Osman Kurt'un oturum başkanlığını yaptığı panelde Prof. Dr. Baki Adam, Prof. Dr. Fuat Aydın, Prof. Dr. Mustafa Erdem ve Prof. Dr. Durmuş Arık konuşmalarını gerçekleştirmişlerdir. Prof. Dr. Mustafa Erdem, Dinler Tarihçilerinin ilk önce hangi dini hangi yöntemlerle çalışacağı sorusunu cevaplama ve aynı zamanda Müslüman olarak da Kur'an'ı hakem olarak diğer dinleri çalışmaları da gerektiğini ifade etmiştir. İkinci olarak konuşma yapan Prof. Dr. Baki Adam, Dinler Tarihi alanının diğer ilahiyat alanları ile birlikte çalışmasının önemine ve akademik olarak alanların birbirlerine yaptıkları katkılara değinmiştir. Kur'an'ın tarihsel ve kültürel olarak dönemine uygun bilgiler verdiğinden bahseden Prof. Dr. Baki Adam, Dinler Tarihinin bu bağlamın anlaşılmasındaki rolünden bahsetmiştir. Ardından konuşmasını yapan Prof. Dr. Fuat Aydın, Dinler Tarihinde çalışma konusu seçilirken konuların içinde yaşadığımız coğrafyanın ihtiyaçlarına yönelik olarak ideolojik seçilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Araştırmayı yaparken ise, güvenilir ve tutarlı bilgilere dayanarak objektif bir şekilde eldeki bilgilerin analiz edilmesi gerektiğini söylemiştir. Türkiye'de meta Dinler Tarihi ve Dinler Tarihi felsefesi yapan çok fazla araştırmacının olmadığını dile getiren Aydın, bu alanda daha fazla çalışma yapılmasının ve kullandığımız kavramların, tasniflerin ve kavramların sorgulamaya tabi tutulmasının önemli olduğunu vurgulamıştır. Panelin son konuşmacısı Prof. Dr. Durmuş Arık, Dinler Tarihinin daha pratik yanına vurgu yaparak yakın coğrafyamızdaki Türk dinlerini, Hıristiyan, Musevi ve Budist Türklerini

çalışmanın, ayrıca Dinler Tarihi dersinin liselerde ve lisans döneminde verilerek kaynaşmaya önayak olunmasının öneminden bahsetmiştir.

Tebliğlerin gerçekleştiği Genel Dinler Tarihi Araştırmaları başlıklı **I. Oturum** Prof. Dr. Ahmet Gökbel'in başkanlığında saat 11.00'da gerçekleşmiştir. İlk olarak "*Dinler Tarihi Yazarlığı'nda Tevhidden Şirkin Muhtelif Formlarına Geçişin Sistemik ve Tarihi Cihetten Rekonstrüksiyonu: Cicero'nun 'Tanrıların Doğası' Örneği*" sunumunu gerçekleştiren Abdurrahim Karabulut, Dinler Tarihi yazıcılığının klasik metinleri üzerinde kritik bir sorgulama gerektiğini belirtmiş ve tebliğinde Tanrıların Doğası adlı klasik eseri Tevhid-Şirk ve nübüvvet bağlamı üzerinden sistematik bir şekilde değerlendirmiştir. İkinci tebliğci Büşra Arslantaş "*Dinler Tarihi Alanında Yüksek Lisans Çalışmalarında Karşılaşılan Zorluklar*" sunumunda lisansüstü araştırmacıların karşılaştıkları zorlukların çözülmesi adına bu zorlukları ortaya koymayı hedeflemiştir. Çalışmasının sonucuna göre, lisansüstü araştırmacıların karşılaştıkları zorlukların başında kaynak dil problemi ve alana hâkim olmayan çevirmenlerin eserlerini kullanmaktan kaynaklı yabancı dil sorunları gelmektedir. Bunun yanında konu belirleme, danışman-öğrenci iletişimi ve yöntem bilgisinde eksiklikler gibi problemler gözükmektedir. Üçüncü katılımcı Fatma Nur Erkan "*18. Yüzyıldan Günümüze Rusya'da Dinler Tarihi Çalışmaları*" sunumunu gerçekleştirmiştir. Erkan, hem kilise hem de devlet tarafından din çalışmalarında sansürlerin uygulanmasına rağmen 18. yüzyılda önemli eserlerin çıktığını, 19. yüzyılda dini çalışmaların Rus Ortodoks Kilisesi bünyesinde geliştiğini ve 20. yüzyılda araştırmacıların bağımsızlıklarını elde etmelerine rağmen milliyetçi duygular ile eserleri ürettiklerini vurgulamıştır. Dördüncü olarak "*Aydınlanma Döneminde Deizm Kavramına Genel Bir Bakış*" başlıklı sunumunu gerçekleştiren Ümmü Gülsüm Kirenci, aydınlanma döneminde akıl temelli olarak Tanrı, nübüvvet ve ahiret gibi konular tartışıldığını fakat günümüzdeki Deizm anlayışından farklı olarak dinleri tamamen yok sayma gayesinin güdülmediğini ve Hıristiyanlığı akıl ile bağdaştırma çabasının olduğunu belirtmiştir. Oturumun son konuşmacısı Miyase Yenginar, "*Filibeli Ahmet Hilmi'nin A'mak-ı Hayal Kitabının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*" başlıklı sunumunu gerçekleştirmiştir. Eser, Hinduizm, Budizm, Zerdüştlük ve Tibet Budizm gibi dinlerden kavramlar ve ritüeller içerdiği için çalışma konusu olmuştur. Filibeli Ahmet Hilmi'nin din tasnifinin farklı ve önemli olduğunu belirten Yenginar, batıl, hak ve semavi, makul ve tabii muhtelif şeklinde bir sınıflandırmadan bahsetmiştir.

Yahudilik: Tarih ve Teoloji adlı **II. Oturum** saat 13.30'da Doç. Dr. Yasin Meral başkanlığında gerçekleşmiştir. İlk tebliğci olan Hümeýra Bakan, "*Yahudi Geleneğinde Yeni Doğan Törenleri ve İsim Koyma Geleneği*" başlıklı tebliğini sunmuştur. Bakan, Yahudi annelerin daha hamileyken korunma amaçlı olarak muska ve nazarlıklar hazırladığını, doğumdan sonra sünnet ve isim koyma törenlerinin yapıldığını ve isim konulurken ailenin mesleğinin göz önünde bulundurulduğunu, dini olarak önemli olan isimleri ve Müslümanlar ile birlikte yaşadıkları dönemlerde Arapça

isimleri tercih ettiklerini vurgulamıştır. Sonrasında Umur Dinç, “Roma İmparatorluğunda Yahudi Kadınının Konumu” başlıklı sunumunda Roma diasporasında yaşayan Yahudi kadınların, erkeklerin sahip olduğu bazı görevleri edinebildikleri, imparatorlukta kendilerine sağlanan haklarla güçlenip ön plana çıkabildikleri ve ekonomik anlamda da güçlü oldukları sonucuna ulaşmıştır. Üçüncü tebliğci Hümeysra Çakar, “Yahudilikte İlk Feminist Arketip Olarak Lilith” konusu ele almıştır. Âdem ile eşit olduğunu söyleyip cennetten kovulan Lilith, Feminist Yahudiler tarafından hareketlerinin özgürlük sembolü olarak seçilmiş ve ataerkil Tanrı dili ve sembollerine ve ötekileştirici söylemelere karşı çıkan ve kadınların dini hayata entegre olmasını savunan havurah grupları ve B’not Esh teşkilatı kurulmuştur. Oturumun son konuşmacısı Mahmut Sağır, “Antik Mısır’da Tek Tanrı İnancının İzleri” sunumunda Antik Mısır dinlerinin politeist yapısının aslında monoteist bir anlayışın uzantısı olduğunu, birden fazla olan tanrıların aslında tek bir tanrının daha sonra tanrılaşan birer ismi, sıfatı ve parçası olduğunu belirtmiştir.

15.15’te başlayan Modern Dönem’de Yahudilik ve Hıristiyan Misyonerliği başlıklı **III. Oturum** Doç. Dr. Abdullah Altuncu başkanlığında 5 katılımcı ile gerçekleşmiştir. İlk katılımcı olan Nihal Akay, “İsrail’de Yeniden Canlanan Bir Teopolitik Düşünce: Kahanizm” sunumunu yapmıştır. Akay, Meir Kahane’nin yükümlülük olarak gördüğü Filistinli Araplara karşı şiddet ve intikam içerikli eylemlerinin ve öğretisinin bugün İsrail içinde etkisini ideolojik olarak Araplara yapılan eylemlerde görüldüğünü ve bu etkinin uzun bir süre de devam edeceğini belirtmiştir. İkinci olarak Oğuzhan Şener, “Filistin’de Emperyalist Politikaların Arkeolojik Boyutu: Kuruluşundan I. Dünya Savaşı’na Kadar, Filistin Araştırma Fonu” başlıklı sunumunda İngiltere’nin Filistin bölgesinde “Su Araştırma Fonu” adı altında başlattığı haritalandırma işleminin daha sonra “Filistin Araştırma Fonu” ile arkeolojik kazılar ile devam ettiğini, İsrail’in bölgede kendine bir tarih yaratmada bu kazıları kullandığını ve bu çalışmaların 1. Dünya savaşının kazanılmasında lehlerine işlediğini söylemiştir. Üçüncü tebliğci Semiha Karahan, “Siyonist Öğretide Vaat Edilmiş Topraklar Doktrini” başlığıyla sunumunu gerçekleştirmiştir. Siyonistler vaat edilmiş topraklar anlayışını ve işgallerinin meşrutiyetini teolojik öğretilerde ve Tevrat’ta aramışsa da kutsal topraklara yerleşmiş olmalarının Yahudi tarihi ve teolojisi açısından hiçbir kaynağa dayanmadığını dile getirmiştir. Dördüncü konuşmacı “Ankara’da Yaşayan Yabancı Uyruklu Hristiyanların Adaptasyon Süreci: Protestan Kilisesi Örneği” sunumuyla Khayyam Hasanov, cemaat için toplumsal ve bürokratik sorunların tecrübe edilmediğini, diğer yandan kilise görevlilerinin Amerikalı ve Türk Hıristiyanlar arasındaki kültürel farklılıklar gibi daha çok içsel nedenlerden dolayı sorun yaşadığını belirtmiştir. Beşinci ve son konuşmacı Nurgazy Kyrgyzbaev, “SSCB Sonrası Kırgızistan’da Yürütülen Misyonerlik Faaliyetleri” adlı sunumunu gerçekleştirmiştir. Kırgızistan’da misyoner faaliyetlerinin sık olduğunu ve son zamanlarda Kırgız vatandaşlarında misyonerlik yaptığını vurgulayan Kyrgyzbaev, misyonerlik faaliyetlerinin sokaklarda, üniversitelerde, eğitim alanlarında, medya

aracılığı ile yapıldığını ve din değiştiren bireylerin İslam hakkında çok fazla bilgisinin olmadığını, sıkıntılı durumlarda insanların yardımlarına misyonerlerin koştuğunu belirtmiştir.

Sempozyumun Erken Dönem Hıristiyanlığı başlıklı **IV. Oturumu** eş zamanlı olarak 15.15’de Fuat Sezgin salonunda Doç. Dr. Ahmet Aras başkanlığında gerçekleşmiştir. İlk katılımcı “*Vaftizci Yahya’nın Hıristiyan Geleneğindeki Konumu ve İsa-Mesih’le İlişkisi*” sunumuyla Hazan Aydın, Vaftizci Yahya’nın İsa’dan önce gelmesinin ve İsa’yı vaftiz etmesinin Hıristiyan teolojisi açısından sıkıntı yarattığını belirtmiş ve İncil yazarları tarafından İsa’nın önceliği ve öneminin yanında Vaftizci Yahya’nın Mesih’in habercisi olma ve onun rolünü güçlendirme gibi rolleri üstlendiğini vurgulamıştır. İkinci konuşmacı İlgin Yağmur Eker “*Tarihsel İsa: Christus Mu, Chrestus Mu?*” başlıklı sunumunda ilk dönem kaynaklarında bahsedilen Christus ile Chrestus’un aynı kişi olup olmadığını sorusunu ele almış ve zamansal faktörler ve isimlerin yazılışları ile kullanımının farklılıkları açısından ikisinin aynı kişi olamayacağını dile getirmiştir. Üçüncü olarak Vildan Koca “*Pazar Gününün Kökeninin Hıristiyanlığa Teolojik Aidiyeti Hakkındaki Görüşler ve Bu Görüşlerin Değerlendirilmesi*” başlıklı tebliğini sunmuştur. Sunumunda Hıristiyanlığın ilk çıktığı zamanlarda Pazar günü ayinlerin olmadığına dikkat çeken Koca, Pazar gününün Güneş Tanrısı Mitra’ya tapınma günü kabul edildiği Mitraizm’in olduğu topraklarda Hıristiyanlığın yayılması ile iki din arasında etkileşim gerçekleştiğini ve Pazar gününün Hıristiyanlarca İsa odaklı kutlanmaya başladığını belirtmiştir. Dördüncü konuşmacı olan Oğuzhan Çatıkkaşoğlu “*İlk Haçlı ve Bir Reformist: İmparator Herakleios*” başlıklı sunumunda Herakleios’un yaptığı politik ve dini reformlara değinmiş, siyasi amaçla bölgedeki yaygın dini Ortodoks din ile birleştirdiğinden, yaptığı veya yapmaya çalıştığı bütün reformların hayatı ile sınırlı kaldığından ve ondan sonra reformların devamlılığını koruyamadığından bahsetmiştir. Son konuşmacı “*Süryani Mistik Ninovalı İshak’ın Asketizm Anlayışı*” başlıklı sunumuyla Hayriye Özlem Sürer olmuştur. Sürer, Ninovalı İshak’ın bedeni iyi olarak algıladığını, Tanrı sevgisine yaptığı vurgu ile şeytanlar dahil her varlığın eşitlenerek kurtuluşa ereceğini ve Tanrı ile birleşeceğini düşündüğünü söylemiştir.

Günün son oturumu olan Reformdan Modern Çağa Hıristiyanlık başlıklı **V. Oturum** Doç. Dr. Şir Muhammed Dualı başkanlığında saat 17.00’da gerçekleşmiştir. Birinci tebliğci Abdulkadir Parlak “*Reform Öncesi İngiltere ve Anglikan Kilisesinin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Faktörler*” adlı sunumunda VIII. Henry’nin boşanma isteğinden önce kilise ile otorite arasındaki bazı sorunların olduğunu, bunların başında papalık ile krallık arasında olan otorite çekişmesinin geldiğini, İngiliz teolog John Wycliffe’nin teolojik düşüncelerinin ve İngiltere’nin Fransa ile yaşadığı sorunların bu konuda etkili olduğundan bahsetmiştir. İkinci konuşmacı “*Reform Çağında Bir Arius: Miguel (Michael) Servetus*” tebliği ile Esra Nur Çiftçi, Servetus’un Arius’un takipçisi olmakla suçlandığından, fikirlerini benimseme söz konusu olmasa da benzerliklerin olduğundan söz etmiştir. İsa’nın ezeli olmadığı ve Tanrı tarafından yaratıldığı, beşer üstü veya yarı Tanrı konumunda olması bu

benzerliklerdendir. Servetus farklı olarak İsa'nın Tanrı ile aynı özden olduğunu düşünmektedir. "Luther'in Katolisizm Bağlamında Kadın Konusundaki Eleştirileri ve Reform Sürecinde Kadınların Rolü" başlıklı sunumuyla üçüncü konuşmacı Huriye Abaydın, kadın haklarını savunma amacıyla olmasa da Luther'in kendi dönemi içinde kadınlara manastır hayatında ve eğitim gibi alanlarda bazı yeniliklerin getirdiğini dile getirmiştir. Dördüncü katılımcı Tayyip Sümbül, "Tanrı'nın Lütü Karşısında İnsan: Luther ve Erasmus'un Özgür İrade Tartışması" isimli tebliğinde Erasmus ve Luther'in farklı felsefi ve teolojik arka planları olması sebebiyle görüşlerinin karşıt olduğunu, Luther'in özgür iradeyi Tanrı'ya ait görürken Erasmus'un insanlara da atfetmesinin konu üzerinde anlaşamadıkların bir işareti olduğunu belirtmiştir. Son katılımcı Yasemin Kınay, "George Orwell'in Papazın Kızı Romanındaki Anglikan Kilisesi Merkezli 19. Yüzyıl İngiliz Hıristiyanlığının Kodları" adlı sunumunda taşradaki Hıristiyan inancını ele alan romanın Dorothy karakteri üzerinden bir analizi yapmış ve dönemin insanların inancını kaybetse de maneviyatını kaybetmeme uğruna Hıristiyanlığa uygun yaşamaya devam ettiklerini belirtmiştir.

Program 9 Mayıs'ta ikinci gününde İslam Öncesi Orta Asya'dan Japonya'ya İnançlar başlıklı **VI. Oturum** ile saat 08.30'da devam etmiştir. Dr. Öğr. Üyesi Musa Osman Karatosun'un başkanlığını yaptığı oturum Ayşe Rabia Güler'in "Türk Adet ve Göreneklerinde Doğum, Doğum Öncesi, Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalar" başlıklı sunumuyla başlamıştır. Güler, doğum öncesinde, sırasında ve sonrasında isim verme, korunma gibi uygulamaları ele almış ve bu uygulamaların bilimin gelişmesi, şehirleşme ile bireyselleşmenin artmasıyla zamanla azaldığına dikkat çekmiştir. İkinci konuşmacı Muhammed Emir Güler, "Talas Savaşının Türk Tarihindeki Yeri Üzerine" başlıklı sunumunda kaynaklara bakıldığında Türklerin İslamiyetle tanıştığı söylenen Talas savaşının aslında gösterildiği kadar önemli olmadığını ve Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle bir ilgisi olmadığını vurgulamıştır. Üçüncü tebliği "Özbek Türklerinde Umay Ana Kültü ve Onunla İlgili İnanışlar" başlıklı sunumuyla Rahime Kavaklı, Özbek Türklerinde ve Anadolu'da Umay Ana kültürünü inceleyip Hüma Kuşu ile ilişkisini el almış ve kültürde baskın olarak görülmesine rağmen gençlerin Umay Ana hakkında çok bir bilgisi olmadığını söylemiştir. Dördüncü olarak Ayşenur Gören, "Taoizm'in Wu-Wei Prensibi ile İslam'ın Tevekkül Anlayışının Karşılaştırılması" başlıklı sunumunu gerçekleştirmiştir. Gören, sunumunda su gibi yumuşak olma ve teslimiyetçi olmayı salık veren Wu-Wei prensibinin İslam'daki tevekkül anlayışı ile büyük benzerlikler içerdiğini ifade etmiştir. Oturumun son konuşmacısı "Japonya'da Sistemli Bir 'Din' Anlayışının Şekillenmesinde Çin'in Etkisi" sunumuyla Kübranur Karaböcek, Ruizm ve Budizm gibi sistemli dinler ile karşılaşmasından sonra Şintoizm'in ritüel ve mabed gibi hem sosyolojik hem de kurumsal anlamda etkilenip değiştiğini ve bu yüzden Şintoizm'in milli bir din olma özelliğinin sorgulanması gerektiğini dile getirmiştir.

VII. Oturum Kuran'ın Dinler Tarihi Bağlamı ve Müslüman-Gayrimüslim İlişkileri başlığı ile saat 10.15'te Prof. Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu'un başkanlığında gerçekleşmiştir. İlk konuşmacı

Hasan Hüseyin Kuru, “Kur’ân-ı Kerîm ve Kutsal Kitap Anlatıları Bağlamında Âdem’in İsimleri Bilmesi Meselesi” başlıklı tebliğini sunmuştur. Kuru, Eski Ahit’te isim veren failin ilk olarak Tanrı olduğunu ve daha sonra Adem’in varlıklara isim verdiğini, Kur’an’da ise Hz. Adem’in sadece bir aracı olarak Allah’ın ona öğrettiği isimleri varlıklara ve eşyalara verdiğini belirtmiştir. İkinci tebliğci Mahmut Zahit Ergün “Kur’an’daki “Sebe Melikesi Kıssası”nın Yorulanmasında Etiyopya Kökenli Kebra Negast Metninin Mahiyeti ve Bilgi Değeri” başlıklı sunumunda Neml suresindeki kıssa ile Kebra Negast metninin arasındaki benzerliklere dikkat çekmiş ve surede Sebe kraliçesi ile Necaşi’nin temsil edildiğini, surede geçen terimlerin Etiyopya özelinde belli bir amaca göre verildiğini ve bunların araştırılması gerektiğini ifade etmiştir. Üçüncü katılımcı “Ahmet Midhat’ta Müslüman-Hristiyan Tartışma Konuları: Beşâir Problemi” sunumuyla Büşra Gürel Günenç, Ahmet Midhat Efendi’nin akademik dilden uzak bir şekilde yazılarındaki iddialara işaret eden kaynaklara yer vermediğini ve Hz. Muhammed’in peygamber olarak gelişinin Kitab-ı Mukaddes’te daha önceden haber verildiğini görüşünü benimsediğini dile getirmiştir. Almanya’dan çevrimiçi olarak sempozyuma katılan dördüncü konuşmacı Fatma Alibaşı, “19. Yüzyıl Alman Yahudi Oryantalist Gustav Weil’in (1808-1889) Kur’an ve Hz. Muhammed Algısı” başlıklı sunumunu gerçekleştirmiştir. Alibaşı, Weil’in Kur’an ve sureleri üzerinde kronolojik ve kategorileştirme çalışmaları yaptığını ve kendinden önce gelen Oryantalistlerin Hz. Muhammed hakkındaki görüşlerini devam ettirdiğini söylemiştir. Son katılımcı Kübra Cengiz, “Ahmed Midhat Efendi’nin Pavlus ile İlgili Verdiği Bilgilerin Değerlendirilmesi” başlıklı sunumunda Ahmet Midhat Efendi’nin kaynak olarak Pavlus’un mektuplarından ve Fransızca tarihsel kaynaklardan yararlandığından ve zaman zaman Pavlus’un Roma vatandaşlığı gibi bazı konularda yanlış görüşler belirtse de genel olarak güvenilir kaynaklardan bilgiler verdiğinden bahsetmiştir.

Eş zamanlı olarak Fuat Sezgin salonunda da Hint Kökenli Dinî Düşünce başlıklı **VIII. oturum** Doç. Dr. Cemil Kutlutürk başkanlığında gerçekleşmiştir. İlk katılımcı Mevlüde Köroğlu, “Budizm’de Son ile Sonsuzluk Arasında Zaman: “Nirvana” ve “Sunyata” Kavramları Üzerine Bir Analiz” başlıklı sunumunda Sunyata kavramının Budizm’de önem kazanması ile insanların iyiliği için tekrar tekrar dünyaya geri gelmekte olduklarından zamanın dışına çıkmak anlamında Nirvana’nın Budistler için önemsiz hale geldiğini dile getirmiştir. İkinci tebliğci Ruveyda Aksel, “René Guénon Düşüncesinde Hindu Doktrinleri” sunumunu yapmıştır. Aksel, Guénon’un Hint düşüncesinden alınması gereken değerli derslerin olduğunu söylediğini ve eserinde üç guna, Purusha, Upanishad’lardaki dağ ve mağara anojileri, Waishwanara ve Videha-Mukti öğretilerini ele aldığını belirtmiştir. Üçüncü katılımcı “Budizm’in Yayılma Sürecinde Budda’nın Müritlerinin Etkisi” tebliğiyle Sibel Alptekin, Budda’nın Kral Bimbisara, Budda Ananda, Sariputta ve Ananda gibi toplumun farklı kesimlerinden ve hatta kadınlardan müritler toplaması ile Budizm’in yayılmasından etkili kişilerin kurduğu Sangha teşkilatında toplandığını ve daha fazla kişinin Budizm’e geçmesinde önemli rolleri olduğunu belirtmiştir. “Japon Budizmi’nde Lotus Sutra’nın Önemi

ve Etkisi” sunumuyla dördüncü katılımcı olan Nurba Betül Atlı, Lotus Sutra’nın Budda’nın sözlerini ve doktrinlerini içerdiği, keşiflere atıfta bulunduğu ve onu okuyanlara fayda sağlayacağı için Budizm’de önemli bir yeri olduğundan ve din adamları tarafından sıkça kullanılıp okunduğundan bahsetmiştir. Oturumun son konuşmacısı Ayşe Şeyma Uğuz, “*Muhtelif Dinlerde Su Kültü*” başlıklı sunumunu gerçekleştirmiştir. Uğuz, suyun temizliği ve arınmayı temsil ettiğini ve değişik dinlerde abdest ve vaftiz gibi kullanımlarda maddi ve manevi kirlilikten arınmak için kullanıldığını ve objeleri ya da kişileri kutsallaştırdığını dile getirmiştir.

Anadolu’dan İran’a inançlar başlıklı **IX. oturum** saat 13.00’te Doç. Dr. Ahmet Türkan başkanlığında gerçekleşmiştir. Birinci konuşmacı Büşra Berfin Özdaş, “*Hitit İmparatorluğu’nun Hoşgörü Politikasının Tanrılar Panteonuna Yansımaları*” başlıklı sunumunda Hitit İmparatorluğuna neden “Bin Tanrılı Halk” dendiğini araştırmış ve fethettikleri yerlerdeki dinlere hoşgörü göstermenin yanında onların dinlerinden en az bir tanrıyı kendi panteonlarına katarak politeist bir yapı geliştiğini ve imparatorluğun dini açıdan da gerekli sorumlulukları yerine getirdiğini belirtmiştir. İkinci tebliğci Hayrunnisa Akgün, “*Anadolu’da Ana Tanrıça Kültünün Oluşumu: Kybele*” sunumunda ana tanrıça kültünün özellikle Frig’ler olmak üzere farklı kültürlerdeki yansımalarını aktarmış ve ana tanrıça kültünün çalışılmasının hem antik dünyayı hem de günümüzde var olan bazı din ve düşünce akımlarını anlamak için önemli olduğunu belirtmiştir. Üçüncü olarak Miray Hallak, “*Ağzı Baharat Kokulu Panterden Kulağından Doğuran Gelinciğe: Bestiariumlar Üzerine Bir İnceleme*” konuşmasını gerçekleştirmiştir. Hallak, Hıristiyan hayvan literatürünün önemli bir parçası olan ve vaazlarda da kullanılan Bestiary geleneğinin, hayvanlar üzerinden Hıristiyan ahlakının anlatılması ve fethedilen bölgelerdeki hayvanların yansıtılması şeklinde kullanıldığını ifade etmiştir. “*Zerdüşti Bir Kavram Olarak “Ferre-i İzedi” ve Şiilikteki Tezahürü*” başlıklı sunumunda Mahsa Tayyar, Zerdüşti İran toplumunda bulunan kralın yetkilerinin tanrı tarafından verildiği anlayışının ve *Ferre-i İzedi* ile kazanılmasının Şiilik’te de kendine yer bulduğunu ve ‘ismet’, ‘nur’, ‘velayet’ gibi kavramlar ile benzerlik taşıdığını dile getirmiştir. Son konuşmacı Nevfel Akyar, “*Zerdüşti Mobedân-ı Mobed Âdurbâd-i Mahrspandân’ın Maniheizm’e Karşı Reddiyesinin Bir Tahlili (Dēnkard III Örneği)*” başlıklı tebliğini sunmuştur. Akyar, Mahrspandân’ın Maniheizm için değil de Mazdekiye hakkında bir reddiye yazmış gibi görünmesinin tarihsel açıdan anakronik bir durum olduğunu belirtmiş ve Mazdekiye’nin Mazdek’ten önceye uzanan ve Maniheizm’den tam olarak ayrılmadığı bir döneminin olduğu fikrinin daha olası bir açıklama olduğunu söylemiştir.

Doç. Dr. Necati Sümer başkanlığında gerçekleşen Sinema Diliyle Dinler Tarihi başlıklı **X. Oturum**da konuşmacılar belirli sinema ve diziler bağlamında Dinler Tarihinin nasıl ele alındığını incelemişlerdir. İlk katılımcı olan Betül Kalender “*Sinemada Animizm ve Mitolojik Unsurlar: Avatar (2009) ve Avatar 2: Suyun Yolu (2022) Filmleri*” başlıklı sunumunda Avatar filmlerindeki avatar ismi, dini lider, kabul töreni gibi örneklere değinerek filmin mana inancından, animizmden ve

mitolojiden öğeler taşıdığını belirtmiştir. İkinci konuşmacı “*Yahudilikte Kadın Algısının Medyadaki Temsili: Unorthodox Dizisi Örneği*” başlıklı sunumuyla Betül Taşkın olmuştur. Taşkın, Undortodox dizisinin kadının Yahudilikteki problemlili konumuna işaret ettiğini ve ultra Ortodoks toplulukların aksine Batı Avrupa toplumlarının kadınlar için daha özgürlükçü olduğu alt mesajının verildiğini dile getirmiştir. Üçüncü tebliğci Hatice Acar, “*Hollywood Filmlerinde Seküler Kıyamet Geleneği: Don’t Look Up Filmi Örneğinde Bir Araştırma*” sunumunda Hollywood filmlerindeki kıyamet temalı filmlerin özelliklerine ve Don’t Look Up filminin bu tema çevresinde çevre sorunlarına yaptığı vurgulara ve sosyal eleştirilerine değinmiştir. “*Star Wars Örneğinde Sinema-Din İlişkisi ve Jediizm*” başlıklı sunumuyla dördüncü konuşmacı Kübra Keleş, Star Wars filmlerinde kullanılan yoğun mitoloji unsurlarının Jediizm adında farklı din ve mitolojiden unsurlar barındıran kendi öğretileri olan bir inanç sistemi ortaya çıkardığından bahsetmiştir. Oturumun son konuşmacısı Sümeyye Kasap, “*Animelerde 25. Kare: Şintoizm Misyonerliği*” başlıklı tebliğinde Japon toplumunda etkisini yitirmeye başlayan Şintoizmin animelerde Şintoizm unsurlarının kullanılması suretiyle insanlara hatırlatılması amaçlandığını ve animelerin Şintoizm misyonerliği için bir aracı konumunda olduğunu dile getirmiştir.

Sunumların gerçekleştiği son oturum olan Yeni Dini Hareketler başlıklı XI. **Oturum** eş zamanlı olarak Dr. Öğr. Üyesi Emine Battal başkanlığında gerçekleşmiştir. İlk konuşmacı Ebru Metli, “*Dinî Radikalleşme Örneği Olarak Hilltop Youth Hareketi*” adlı sunumunda teo-politik bir grup olan ve Yahudi yerleşimci hareketinin son örneği kabul edilen Hilltop Youth hareketini ele almıştır. Çoğunlukla görmezden gelinen Yahudi radikalleşmesinin de bir radikalleşme formu olduğunu vurgulayan Metli, Yahudi radikallerinin DAEŞ’in eskatolojik ve apokaliptik söylemlerindeki benzerliği taşıdığını belirtmiştir. İkinci tebliğci “*Gustavo Gutierrez ve Latin Amerika Özgürlük Teolojisi*” başlıklı sunumuyla Fatıma Gül Öz Varıcı, Gutierrez’in eserlerinden yola çıkarak özgürlük teolojisinin yoksullar için olan ve düzende eylemsel bir değişikliği amaçlayan pratik bir teoloji olduğundan bahsetmiştir. “*Yeni Dini Hareketlerde Aile Olgusu*” başlıklı tebliğiyle Nihat Muhammet Dal, yeni dini hareketlerde aile olgusunun biyolojik ilişkilerin ötesine geçip duygusal olarak hareketin üyeleri ile bağlar kurarak inorganik bir biçimde üyelerin diğer üyeleri aileleri gibi gördüklerini ifade etmiştir. Dördüncü konuşmacı “*Üniteryan Evrenselci Cemiyeti*” ve *Günümüz Hristiyanlığındaki Yeri*” başlıklı sunumuyla Talha Fortacı olmuştur. Fortacı, kökenlerini Üniteryanizm ve Evrenselcilikten alan Üniteryan Evrenselci Cemiyetin, günümüzde ilk dönemden çok farklı bir nitelikte olduğunu ve Hristiyanlaştırma gayretinin bulunmadığını ve daha çok sivil toplum örgütü imajı verdiğini dile getirmiştir. “*Maneviyat Psikolojisi Perspektifinden Hare Krishna Hareketi*” başlıklı tebliğiyle Miray Dugan, bağımlılık yapan maddelerden uzak kalmayı, Tanrı için ibadeti ve yoga gibi ritüellerle maneviyatı güçlü tutmayı vurgulayan Hare Krishna hareketinin psikolojik olarak insanlara bir rahatlama sağladığını belirtmiş ve maneviyat psikoloji bağlamında daha fazla çalışma yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Programın değerlendirmesinin yapıldığı **kapanış oturumuna** Doç. Dr. Şevket Özcan başkanlık yapmıştır. Konuşmasını gerçekleştiren ilk hocamız Prof. Dr. Mahmut Aydın, tez konularının belirlenmesinde öğrencilerinin ön planda olması ve belli bir amaç doğrultusunda konuların seçilmesi gerektiğini belirtmiş ve Dinler Tarihi alanının diğer alanlara yaptığı katkılara değinmiştir. Bir sonraki hocamız Prof. Dr. Mehmet Katar, Dinler Tarihi tezlerinde ve eserlerinde eleştiri kültürünün gelişmesinin alana katkı sağlayacağını, kullanılan dillerde bir genelleme olduğunu ve çalışılan dinlerin spesifik bir şekilde ifade edilmesi gerektiğini ve öğrencilerin farklı alanlardan ders almasının onlara katkı sağlayacağını belirtmiştir. Söz olan diğer hocamız Prof. Dr. Muhammet Tarakçı, sunum yapan konuşmacılara ve diğer öğrencilere değerli tavsiyelerde bulunmuştur. Tarakçı, tebliğ ve tez konularının daha dar olmasının nitelikli olacağını, kullanılan metotların detaylı ve akademik usule uygun bir şekilde belirtilmesi gerektiğini, okullarda verilen Dinler Tarihi derslerinin Yahudilik ve Hıristiyanlık şeklinde ayrılmasının daha etkili olacağını dile getirmiş, yüksek lisans ve doktora Dinler Tarihi genel başlığından ziyade daha spesifik programların açılmasını tavsiye etmiştir. Bir sonraki hocamız Prof. Dr. Bekir Zakir Çoban, Türkiye'deki literatürün iyi tanınması ve yazılan eserlerin ciddiyetini sarsacak abartılı ifadelerden ve üsluplardan kaçınılması gerektiğini söylemiş ve yazıların genel üslubunun ve konuların alana uygun olmasının önemine değinmiştir. Son sözü alan hocamız Prof. Dr. Dursun Ali Aykıt, insanların ChatGPT'den farkı nedir sorusu ile alana yönelik değerlendirmelerde bulunmuştur. Aykıt, birincil ve ikincil kaynakların değerlendirilmesinin, ikincil bir gözle yazılan metinlerin okutulması, yazılan tezlerin belli bir bakış açısıyla, kurguyla ve argümanlarla ele alınması gibi unsurların önemli olduğunu ve farklılık yarattığını dile getirmiştir.

Netice itibarıyla Modern Dinler Tarihi biliminin kurucusu kabul edilen Max Müller'in "Tek bir din bilen, hiçbir dini bilmez" ifadesi bizlerin kendi dinimiz olan İslam'ı ve dünyayı anarken diğer dinlerin de ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Farklı dinler ve kültürler, kendi tarihleri, iman ve ibadet ilkeleri bakımından fenomenolojik, sosyolojik ve psikolojik olarak araştırmacılara çok farklı bakış açıları ve araştırma konuları sunmaktadır. Dinler Tarihi araştırmacıları objektiflikten ödün vermeden dini anlamaya daha da yaklaştıracak araştırma soruları ve bakış açılarıyla alana katkı sağlamalıdır. 2 gün süren sempozyumda sunum yapan genç araştırmacılar da bu amaç doğrultusunda farklı başlıklar ve konularla sunumlarını gerçekleştirmiştir. Sempozyum, genç araştırmacıların araştırmalarını sunacakları bir platform oluşturarak alanda çalışılan konuların görülmesine imkân vermiş ve öğrenciler ile hocaların bir araya gelip bilgi paylaşımında bulunmasına katkı sağlamıştır. İkincisinin de düzenlenmesi düşünülen sempozyum için yapılacak planlamalara yönelik yeni bakış açıları ortaya çıkarmıştır.